

Head näited kohalike omavalitsuste ja kogukondade koostööst Eestis

Koostanud Siseministeerium detsembris 2021 Eesti avatud valitsemise partnerluse tegevuskava lubaduse raames. Lisainfo Marten Lauri, marten.lauri@siseministeerium.ee.

Anija vald

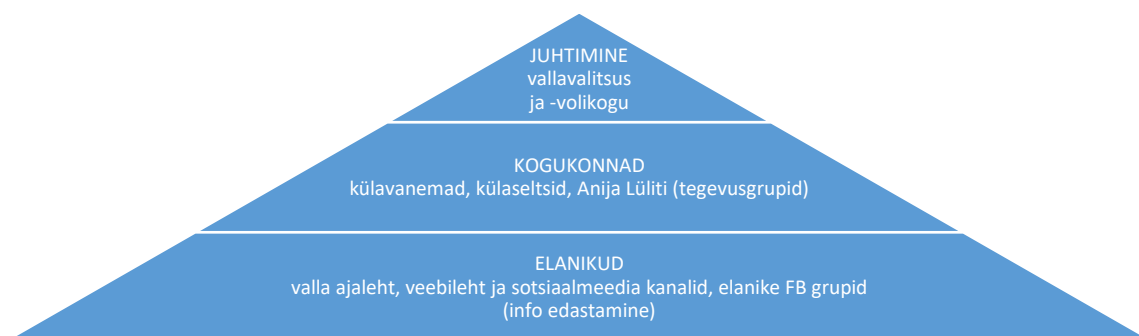
Intervjueeritavad: Meeli Kuul (arendusjuht), Tiina Nurmik (Kihmla-Salumäe külanem, MTÜ Kihmla-Salumäe).

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Kohalike elanike kaasamine muutus aktiivsemaks alates 2015. aastast, kui inimestel tekkis sisemine soov ja motivatsioon midagi vallas ära teha. Algatati 19 uut tegevusgruppi, mida kutsuti koondnimetusega Anija Lüliti ja mille tegevus vältas aastani 2018. Kogukondlik tegevus sai tänu Anija Lülitile kindlasti hoogu juurde. Vahepealsetel aastatel on tegevus olnud vähem aktiivne, kuid sel aastal on see alanud uue hooga. Valitud on uus külanem ja peetud on külakoosolekuid lausa kümnes külas kolmekümne ühest.

KOV-i vaates on Anija Lüliti olnud hea kogukondlik koostöö kiirendi, mis aitas Anija valla elanikel ise oma kodukoha eluolu paremaks muuta. Ideede elluviimist nii nõu kui ka rahaliste vahenditega toetab Anija vallavalitsus, et kõik ideed saaks ellu viidud.

MTÜ Kihmla-Salumäe vaates pingutab KOV kaasamisel. Kaasavad sündmused on olnud külade esindajate päev Voosel, külade päeva teemaüritus ja ühised jaanipäevad naaberküladega.

Eeskujud ja toetajad

Otsest ühest eeskuju pole olnud. Inspiratsiooni on ammutatud Elva vallalt (hea kommunikatsioon), Türi vallalt (kodutoetuse võimalus) ja Viimsi vallalt (KOV-i veebileht).

Takistused ja tõrked

Olulisi takistusi ega tõrkeid pole kohalike elanike kaasamisel olnud. Kõige suurem väljakutse on aja- ja ressursipuudus, et mõelda kastist välja. Samuti KOV-i passiivsus, sest väikses vallas on muud tööd ka teha.

Tulevikuplaanid

Konkreetsetest tulevikuplaanidest rääkides on plaanis panustada valla turundamise tegevustesse: koostada kommunikatsiooniplaan ja viia see ellu. Märksõna on valla sotsiaalmeedia. Eesmärk on eelnimetatud tegevuste kaudu tutvustada valla tugevaid külgi ja parandada üldist mainekuvandit, et tagada valla elanike juurdekasv. Samuti on kavas leida lahendusi, kuidas toetada noori peresid, kes sooviksid valda kodu rajada.

MTÜ Kihmla-Salumäe vaates tuleb tegutseda jätkusuutlikult, hoides seda, mis on, ja jääda väikeseks külaks.

Lääne-Harju vald

Intervjueeritavad: Jaanus Saat (vallavanem), Kairi Niinepuu-Mark (Lohusalu Poolsaare Loodusselts)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

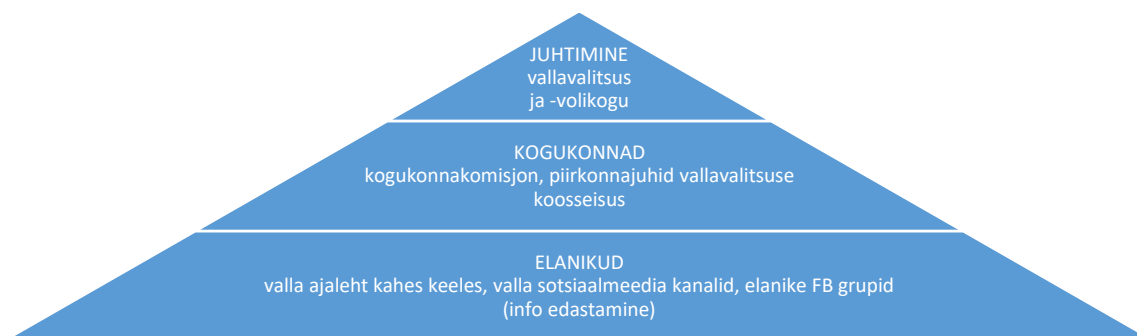
Kohalike elanike kaasamine muutus eriti aktuaalseks pärast haldusreformi, millega neli KOVi sundliideti. Haldusreformi järel tekkisid piirkondlikud erisused ja vald seisis silmitsi küsimusega, kuidas viia piirkonnad kokku ja ühtemoodi mõtlema. Nii tekkisid kogukonnakomisjonid, mis alustasid hoogsasti tööd. Algul oli võimalus kogukonnakomisjoni tulla igal soovijal. Nii oli igal piirkonnal kogukonnakomisjonis esindaja, mõnest piirkonnast mitu. Esimesel aastal käis kogukonnakomisjon koos kord kuus valla eri piirkondades.

Lohusalu Poolsaare Loodusseltsi vaates pingutab KOV kaasamisel, kuid mitte piisavalt. Vald on suur ja kaasamine jõuab sinna, kus sobilik pinnas on juba olemas.

Teisel aastal moodustati vallavalitsuse juurde vallavanema käskkirjaga ametlik kogukonnakomisjon, kuhu kuulub 23 liiget. Komisjoni ülesanne on soodustada valla eri piirkondade kogukondade tegevust, infovahetust ning sotsiaalset ja majanduslikku arengut ning esitada vallavalitsusele ettepanekuid kohaliku ja kogukondliku elu korraldamise kohta. Komisjoni juhib üldkogul valitud esimees, tema puudumisel aseesimees, kes vahetuvad kord aastas rotatsiooni korras. Igal kohtumisel osaleb ka vallavalitsuse esindaja.

Komisjonil on oluline roll õigusaktide konsulteerimisel: kui on suurema avaliku huviga dokument, esitatakse eelnõu esmalt kogukonnakomisjonile ettepanekute ja märkuste tegemiseks tingimusel, et komisjoni liige kaasab oma piirkonna elanikke. Laekunud ettepanekud esitatakse vallavalitsusele ja lõplik eelnõu volikogule. Üldjuhul arvestatakse kogukonnakomisjoni liikmete ettepanekutega.

Komisjonile on ette nähtud aastane eelarve 5000 eurot koolitusteks vm. 2020. aastal sai komisjon ka ülesandeks korraldada kodanikupäeva tänuürituse.

Eeskujud ja toetajad

Otsest eeskuju pole Lääne-Harju vallas kohalike elanike kaasamisel olnud. Kogukonnakomisjoni idee elluviimisel oli suureks abiks Muraste külaseltsi eestvedaja Andrus Saliste.

Lohusalu Poolsaare Loodusseltsi vaates kogus „Rohevalla idee“, mis kõnetas enamikku valla elanikke, tänu seminaridele (elurikkuse seminar, energiaseminar) ja projektidele (ringmajandus, toidusalu, permakultuuriala Padise kloostri aias) palju toetajaid.

Takistused ja tõrked

Olulisi takistusi ega tõrkeid pole kohalike elanike kaasamisel olnud. Kõige suurem väljakutse on inimeste juhtimine. Vahel lahkuvad komisjonist inimesed omal soovil ja võib olla keeruline leida asendajat.

Komisjonis ei olnud intervjuu tegemise ajal vene emakeelega inimest, kuid venekeelsete elanikega on võimalik teha eraldi arutelusid näiteks Paldiskis tegutsevate vabaühenduste abil.

Olgugi, et komisjon on moodustatud vallavalitsuse juurde, on vallavanem veendunud, et vallavanema vahetumise korral jätkab komisjon oma tegevust.

Lohusalu Poolsaare Loodusseltsi vaates ei ole „Rohevalla idee“ elluviimisel olulisi takistusi ega tõrkeid esile kerkinud, sest vallavanem on võtnud „Rohevalla idee“ eestvedaja rolli.

Tulevikuplaanid

Konkreetseid tulevikuplaane ei ole kogukonnakomisjonis sõnastatud, kuid komisjoni liikmete motiveerimine on aktuaalne teema. 2020. aastal oli näiteks kavas väljasõit Brüsselisse europarlamenti saadiku juurde, mis jäi COVID-19 tõttu ära. Jaanuaris 2021 koguneb komisjon, et määrata 2021. aasta olulisemad tegevused.

Lohusalu Poolsaare Loodusseltsi vaates tuleb tegutseda jätkusuutlikult nõnda, et inimesed oleksid õnnelikud ja vald puhas elukeskkond ning aidataks järele mahajäänud alasid.

Lääne-Nigula vald

Intervjueeritavad: Varje Paaliste (kultuuri- ja spordinõunik), Elle Ljubomirov (Linnamäe Arengu Selts (LAS))

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Lääne-Nigula vald on suure territooriumiga kohalik omavalitsus, mis hõlmab kaheksa piirkonna kogukonda. Vallal puudub üks keskus, igal kogukonnal on oma mälu ja identiteet. Kohalike elanike kaasamise eesmärk on kogukonnaidentiteedi säilitamine, milles osaleb ja mida toetab ka KOV. Praegune eesmärk on luua inimestele pärast haldusreformi turvatunne. Vallas on kaks kultuurimaja vaba aja veetmiseks ja kultuuriteenuse osutamiseks. Muudes piirkondades pakuvad neid teenuseid vabaühendused.

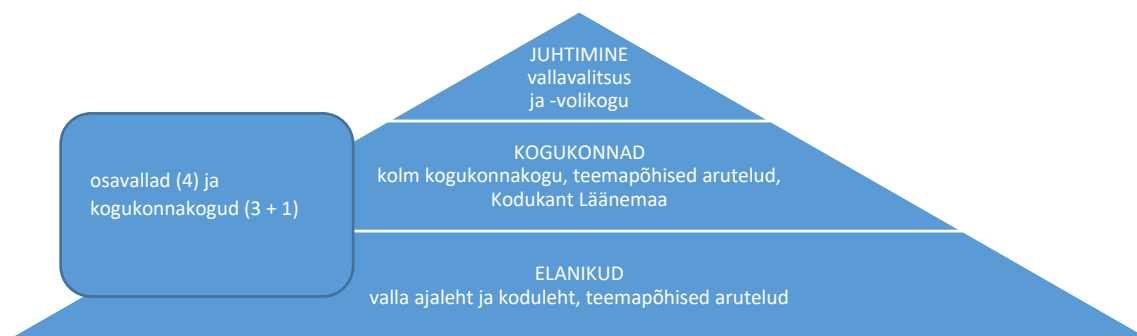
Vallaametnikud usuvad, et kui KOV on algusest peale kaasatud, annab see KOVile teadmise ja kohustuse protsessis osaleda ja teha nii, nagu kogukonna liikmed oluliseks peavad. Näiteks võib tuua Linnamäele kultuurisaali ehitamise, kuna kogukonna soovid ja vajadused toodi argumenteeritult kohaliku võimuni.

Kohalike elanike kaasamise eest on vastutus jaotatud valdkondade ja ametnike vahel teema kaupa. Näiteks vastutab kultuuri- ja spordinõunik vaba aja, kultuuri- ja spordivaldkonna küsimuste eest ning arendus- ja turundusnõunik ülevallaliste projektide ettevalmistamise, sihtgruppidele info vahendamise ja küsitluste eest.

Kogukondadele antakse toetusi majanduskulude katmiseks, projektide omaosalusteks ja sündmuste korraldamiseks. Keegi kogukonna esindajatest eestvedamise eest töötasu valla kaudu ei saa.

Lääne-Nigula vallas on neli osavald ja kolm ametlikku kogukonnakogu. Lisaks tegutseb Linnamäe Arengu Selts (LAS), kelle võrgustikus on ka piirkonna volikogu liikmed. Neid ei kohelda võrdselt, püütakse küll, aga osavallad on paremas seisus kui kogukonnakogud ja LAS. Osavallakogu juht ehk osavallavanem osaleb iganädalasel töökoosolekul ja on vallavalitsuse liige. Kogukonnakogu kaasatakse siis, kui küsimus puudutab tema piirkonda või kui ta selleks soovi avaldab. Osavaldadel on seega suurem eelis ja parem ligipääs KOVi infole. On ikka vahe, kas info tuleb kohe või mööda ametlikke teid ja teateid nädala-kahe pärast, ja vastupidi ka: kogukonnakogu teeb oma koosolekust protokoll, saadab valda, keegi millalgi loeb ja võib-olla reageerib. Osavallad ei pea kogu aega „protokollima“, vaid saavad peamajja minna, üle ukse astuda ja asjad kiiremini ära lahendada.

Seega on vallas kaheksa piirkonna kogud, keda koheldakse võrdselt, kuigi osavallal on teatud mõttes rohkem kaalu, hoolimata sellest, et nad tegelevad sarnaste küsimustega. Vallas puudub kogukondade ülene regulaarne koostööplatvorm, kuigi seda rolli täidab osaliselt Kodukant Läänemaa. Ümarlauad kohalike elanikega toimuvad teemapõhiselt.

Eeskujud ja toetajad

Koostöö kohalike elanikega on igapäevatöö osa ja tuleneb 2013. aasta haldusreformi kogemusest. Kaasamisele rõhu panemine tuli valda eelkõige ühinemisejärgse vallavanemaga, kes osales ka ühinemislepingu läbirääkimistel. Otsest tuge KOV kuskilt saanud ei ole.

LASi vaates tulenevad kogukonna ideed suures plaanis arengukavast. LAS teeb eeltöö ja pakub ideed-lahendused KOVile partnerluses teostamiseks.

Takistused ja tõrked

Lääne-Nigula vallas mängib rolli hajaasustus, kus teatud väiksemaid teenuseid pole majanduslikult ega sisuliselt otstarbekas pakkuda vallakeskusest, vaid pigem anda kohalikule tasandile, näiteks külaplatsi või matkaraja hooldus ja kultuuritöö. Tuntakse puudust näidetest, millest saada inspiratsiooni teenuste delegeerimiseks kogukondadele, et selle põhjal oma mudel välja töötada.

Kogukonnateenuste osutamisel on väljakutseks see, et kui on uusi tegijaid, kuidas veenduda organisatsiooni järjepidevuses.

LASi vaates ei suuda KOV paljusid ideid ellu viia. Puuduvad inimesed ja teadmised. Lääne-Nigula vallas ei jõua keskvõim igale poole. Seda on tunda eriti kommunaalmajanduses pikkade vahemaade ja hajutatuse tõttu. Takistus on ka info liikumine vallas. LASi vaates on kohati probleeme LASi kaasamisega otsuste tegemisse.

LASi vaates võiks riik pankadega midagi ette võtta, et maapiirkondades saaks erasektor rohkem oma arendusprojektidele laene peale võtta. KOVid saavad, aga kui teostatakse ka PRIAst toetusi saanud arendusprojekte, ütleb pank, et maapiirkond on perspektiivitu (liiga pika tasuvusajaga), ja laenu ei anna või annab liiga vähe.

Tulevikuplaanid

Mõeldakse vahehindamise tegemisele: kas seadusandlik pool toimib ning kas kohalike kogukondade ja elanikega koostöös on vaja teha mingeid muudatusi, et protsessi paremaks muuta. 2021. aasta septembrikuu volikogu otsustab, kas tekib juurde ainult üks osavald (Oru) või hakkab kogu KOV koosnema osavaldadest. Seetõttu kujundatakse ümber kogu struktuur ning tööjaotus ja -korraldus. Avalik teenus peab minema inimesele lähemale. Kaugjuhtimise jätkamine senise mudeli järgi enam ei toimi, vaid tekitab kogukondades rahulolematust ja pingeid.

LAS ootab vallalt rohkem initsiatiivi, kuna praegu on arenguselts uute ideede väljatöötaja rollis ja toimib ainult erasektori toel.

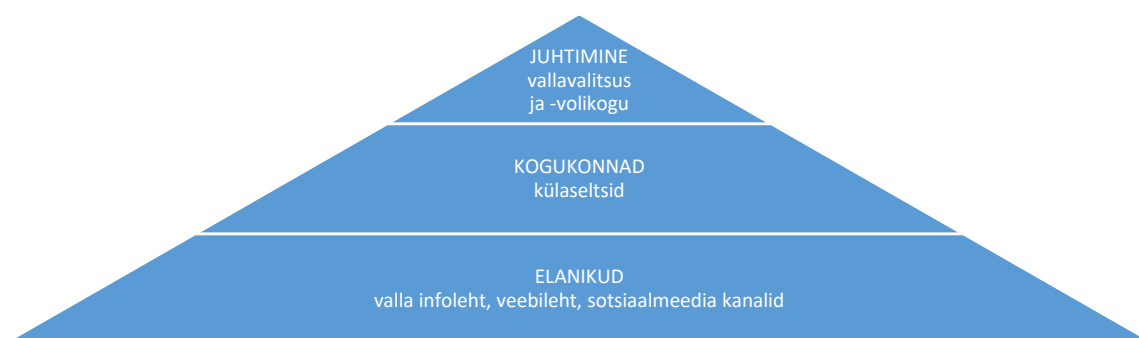
Lüganuse vald

Intervjueeritavad: Anu Needo (arendusnõunik), Iti-Jantra Metsamaa (haridusspetsialist), Riia Tallerman (kultuuri- ja spordinõunik), Anne Kalamäe (Lüganuse Küla Selts)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

KOV-i vaates kohalike elanike kaasamisest rääkides on märksõna infovahetuse puudumine kogukondadega. KOV-i puudub ülevaade, mida kogukonnad päriselt vajavad ja millisest infost on neil puudus. Külavanemate statuut on alles väljatöötamisel. Vallas on palju väljasuremisohus metsakülasid. Nende kogukondadega on raske leida kontakti ning saada neid osalema infopäevadel ja aruteludel.

Lüganuse Küla Seltsi vaates on kogukondade kaasamise suurim pidur kogukondade väike aktiivsus ja koostöö puudumine KOV-iga. Tuntakse vajadust rajada külade ümarlaud.

Eeskujud ja toetajad

KOV-i arvates on haridusvõrgu korrastamisel olnud eeskujuks Põltsamaa vald, kaasava eelarve kasutusele võtmisel Tartu linn. Maakondlik arenduskeskus on olnud abiks hea nõuga, kui seda on olnud vaja.

Takistused ja tõrked

KOV-i vaates on kogukondade aktiivsus madal ning osavõtt infopäevadest ja aruteludest võiks olla suurem.

Lüganuse Küla Seltsi vaates on vaja vastu võtta külavanemate statuut, et alustada külavanemate ühenduse regulaarset tegevust, kus osalevad ka vallaametnikud.

Tulevikuplaanid

Konkreetsetest tulevikuplaanidest rääkides on plaanis panustada kogukondade kaasamiseks otsustusprotsessidesse. Võimaluse korral korraldada rohkem vallaüleseid sündmusi, millest

oodatakse osa võtma kõiki külasid. Samuti on kavas leida lahendusi, kuidas toetada noori peresid, kes sooviksid valda kodu rajada.

Lüganuse Küla Seltsi vaates on plaanis jääda püsima ja peamise võimalusena nähakse noortele sobiliku elukeskkonna tagamist. Selleks tuleb tegeleda hariduse- ja keskkonnaprobleemidega.

Mustvee vald

Intervjueeritavad: Julija Artjušenkova (Mustvee vald, arendusnõunik), Krista Pint (Mustvee vald, avalike suhete spetsialist), Annika Oras (SA Kalevipoja Koda)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Mustvee vallas nähakse vajadust panna kogukonnad terviksüsteemina toimima. Eelkõige selleks, et ühistel eesmärkidel tegutseda ning võimendada valla võimalusi olla kogukondade murede ja rõõmudega kursis ning nendele reageerida.

Mustvee valla vajadus kaasamise järele tugevnes valdade ühinemise tõttu 2017. aasta haldusreformi käigus, samuti valla arengukava koostamise ja kinnitamise ning haridusreformiga seotud valukohtade tõttu.

Kohalike elanike kaasamise eest vastutab valla arendusnõunik (selles küsimuses väikese töökoormusega) tihedas koostöös avalike suhete spetsialistiga, kes keskendub kommunikatsioonile.

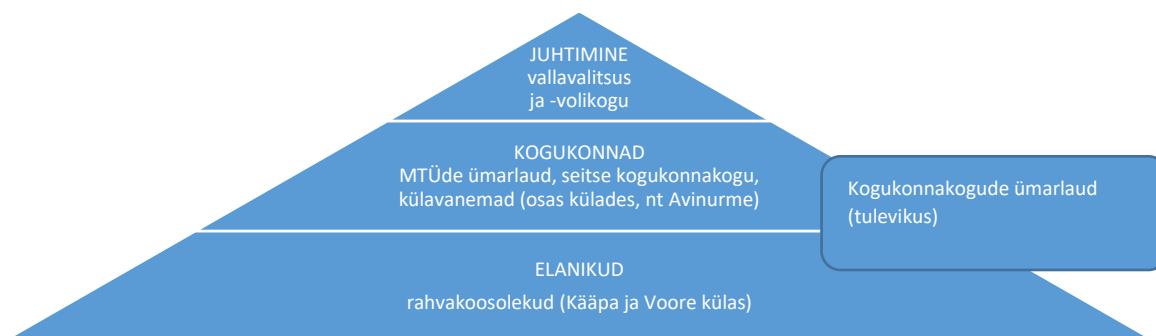
Vallavalitsuse algatusel kohtub alates 2018. aastast kord kvartalis MTÜde ümarlaud, milles on esindatud kõik vallas tegutsevad MTÜd. MTÜde ümarlaud võimestab vallas tegutsevate kogukondade infovahetust ja koostööd.

Kogukondade algatusel tegutsevad alates 2019. aasta sügisest seitse kogukonnakogu¹, kes käivad koos vajaduse järgi. Kogukonnakogu liikmed valitakse rahvakoosolekul neljaks aastaks ja liikmed valivad enda seast kogukonnakogu vanema kaheks aastaks.

Kindlatel tähtpäevadel toimuvad rahvakoosolekud, näiteks Kääpa ja Voore külas ning osas külades on olemas külavanem, näiteks Avinurmes, kes valitakse neljaks aastaks.

Enne haridusreformi toimus rahvakoosolekuid rohkemates külades. See oli ajendatud suuremast elanike kaasamise vajadusest. Nii MTÜde ümarlaval, kogukonnakogude koosolekutel kui ka rahvakoosolekutel osalevad vallavanem ja vallavalitsuse või volikogu liikmed. Lisaks hoiavad kogukonnakogud vallavalitsust kursis koosolekute protokollide edastamisega. Samuti on igas piirkonnas teenuskeskuse juht, kelle poole pöörduvad elanikud murede ja ettepanekutega otse.

¹ Kogukonnakogude vanema valimine on reguleeritud Mustvee valla statuudiga. Oma esimesel koosolekul valib kogukonnakogu endale vanema, kelle volitused kehtivad kaks aastat, misjärel peab vanema uuesti valima või tegema otsuse, et jätkatakse sama vanemaga.

Eeskujud ja toetajad

Mustvee vallale on eeskujuks olnud näiteks Elva vald koolituse raames ja Kirepi küla, mida käidi kohapeal külastamas. Kirepi küla on üliväike küla tegusate inimestega, mis on osalenud Euroopa saunamaratonil, paigaldanud sotsiaalmeedias populaarsust kogunud hüüatussilte „Ihhii“ ja „Ohoo“ jne.

Üldiselt suheldakse naabervaldadega, vahetatakse kogemusi, küsitakse soovitusi näiteks kogukondade koolituste kohta. Korra on toimunud kogukonnakogude ja KOVi koostöö koolitus (Rivo Noorkõiv), et tugevdada kogukonnakogude rolli ja ülesannete mõistmist. Kavas on taolist koolitust korrata.

Vallale on toeks olnud Jõgevamaa arenduskeskus, Eesti Linnade ja Valdade Liit, kes pakub tuge kaudselt, kuna Kodukant korraldab ELVLiga koostöös eri koolitusi, ning Eesti Külaliikumine Kodukant, kes korraldab koolitusi ja kaasab kogukondade esindajad oma tegevustesse. Oluline on samuti valla juhtkonna tugi kaasamisele ja koostööle MTÜde ja kogukondadega.

SA Kalevipoja Koda vaates on kogukond hästi võtnud vastu idee anda kultuurisündmused sihtasutuse korraldada, et oleks parem kontakt kogukonnaga.

Takistused ja tõrked

Kogukonnakogude moodustamisel takistusi ei olnud, inimeste huvi ja tegutsemistahe oli suur. Pigem oli väljakutse selles, et mõni elanik soovis mitmes kohas panustada või mitut kogukonda esindada.

Koroonaviiruse pandeemia ja sellega kaasnevad piirangud on kogukondade kaasamise kohati seisma pannud, kuna veebilahenduste kasutamine ei ole Mustvee vallas hästi käima läinud. Näiteks ei toimu praegu MTÜde ümarlaudu, kuna kokkusaamised ei ole kohapeal võimalikud.

Suure väljakutsena nähakse kogukondade puuduvat arusaama avalikust sektorist, KOVi süsteemi toimimisest ning kogukonnakogu vastutusest ja võimalustest. Valla loodud Facebooki gruppi kasutatakse ainult ametliku info levitamiseks, kuid kohalike elanike loodud Facebooki grupp elab iseseisvat elu: selles toimub aktiivne suhtlus valla elanike vahel.

SA Kalevipoja Koda vaates otsesid takistusi tegevuses pole kogetud. Kõik sujub koostöös. Riik võiks anda sihtotstarbelist raha kogukonnakogudele, mis neutraliseeriks KOVi majanduslikku mõjuvõimu.

Tulevikuplaanid

Mustvee vald plaanib kasutusel olevate meetoditega edasi tegeleda. Lisaks on soov luua kogukonnakogude ümarlaud, et ka nende vahel rohkem võrgustikutööd soodustada.

Soovitakse arendada ettevõtjate, MTÜde ja kogukondade koostööd, samuti koostööd vallavalitsusega. Selleks on esmajärgus vaja leida viis, kuidas ettevõtjaid koostööks motiveerida ja mis hüvesid neile pakkuda. Mõeldavad oleksid näiteks ka ühised koolitused, mis soodustaksid koostöösuhete teket.

SA Kalevipoja Koda vaates tuleb tegutseda jätkusuutlikult ja luua koosloome tulemusena süsteem, millega jõuda paremini iga kogukonnani.

Edaspidi on samuti kavas kogukonnakogude kaasamine volikogu komisjonide töösse, mis arendaks samuti kogukondade arusaama avaliku sektori toimimisest. Praegu ei ole volikogu komisjonide istungid avalikud ja komisjonid moodustati enne kogukonnakogusid. Nähakse võimalust teema tulevaste valimiste võtmes tõstatada. Potentsiaali nähakse samuti valla äpi arenduses Elva valla eeskujul.

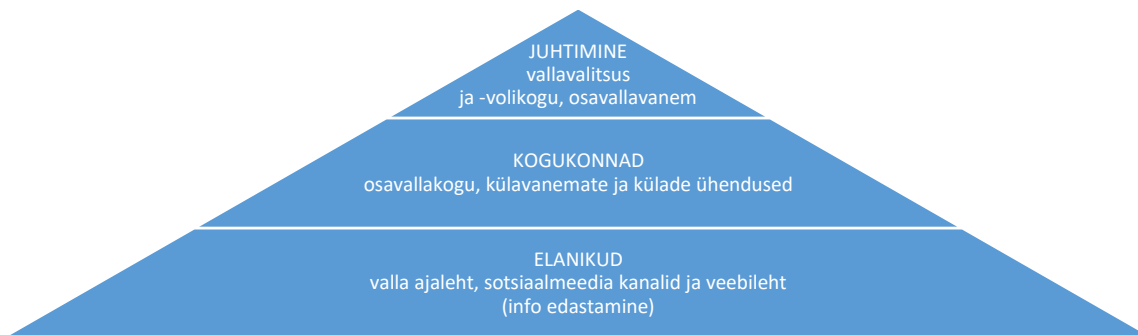
Märjamaa vald

Intervjueeritavad: Kirsti Mau (arendusspetsialist, vallavalitsus), Liina Kikas (Vigala Külade Ümarlaud)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Elanikke kaasatakse avalike arutelude ja ettepanekute esitamise võimaluste kaudu, et ergutada kogukonna aktiivsust ning saada infot kogukonna soovidest ja vajadustest. Kaasamises lähenetakse alt üles. Külast külla külaskäigud, tutvumine naabervaldadega ja kogemusreisid võimestavad kogukonda. Suur tähtsus on külade päeval ja KOVi algatatud ülevallalisel üritusel, kus tunnustatakse külaliikumise seotud inimesi.

Vigala Külade Ümarlaua vaates pingutab KOV kaasamisel ja kaasamise süsteem on olemas. Kogukond saab esitada ettepanekuid ja algatusi KOVi algatatud kaasavatel vajadus- ja piirkonnapõhistel üritustel ja aruteludel, millest võtavad osa ka KOVi ametnikud ja spetsialistid, näiteks piirkonnapõhised üldplaneeringu arutelud. Kogukond ootab KOVilt sagedamini kutset aruteludele. Realiseerimist ootab idee moodustada külavanemate kogu või nõuandev komisjon.

Eeskujud ja toetajad

Otsest eeskuju pole Märjamaa vallal kohalike elanike kaasamisel olnud. Kaudne eeskuju on olnud Türi linn (kaasav eelarve), Tartu linn (mainekujundus) ja Raplamaa Omavalitsuste Liit (arendusprojektid). Samuti on olnud abiks Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus (nõuandev roll).

Vigala Külade Ümarlaua vaates on hea kaasamise näide Raplamaa Külade Liit. Toetajaid leiab, kui tunda oma kodukohta, suhelda, kiita ja tunnustada.

Takistused ja tõrked

Olulisi takistusi ega tõrkeid pole kohalike elanike kaasamisel KOVi vaates olnud. COVID-19 pandeemiast tingitud eriolukord oli kindlasti takistuseks.

Vigala Külade Ümarlaua vaates pole KOV ühtegi ideed tagasi lükanud. Takistusi ja tõrkeid esineb, kui vabatahtlik tegevus kipub muutuma tööks, mis eeldab väga palju erialaseid teadmisi. KOViga toimuvad konstruktiivsed arutelud. Tähelepanek, et keset tööpäeva korraldatud infopäevad ei tööta.

Tulevikuplaanid

Konkreetseid tulevikuplaane KOVi vaates kogukondadega koostööks ei ole. Pigem keskendutakse alustatud tegevuste lõpule viimisega.

Vigala Külade Ümarlaua vaates laieneda pole vaja. Kokku sulandunud vallas saavad kõik üheselt asjadest aru. Pikem plaan on tegutseda jätkusuutlikult ja luua koosloome tulemusena süsteem, millega jõuda iga kogukonnani.

Otepää vald

Intervjueeritavad: Maris Frosch (Otepää Vallavalitsus, arendusjuht), Ivika Nõgel (MTÜ Vidrike Selts)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Otepää vald on hea näide alt üles lähenemise toimivusest.

MTÜ Vidrike Selts vaates on hästi õnnestunud idee asutada Otepää Külade Ühendus – MTÜ, mis sündis kogukondade algatuse tulemusena. MTÜ on puhver kogukondade ja KOVi vahel. MTÜ palgal on osalise koormusega projektijuht.

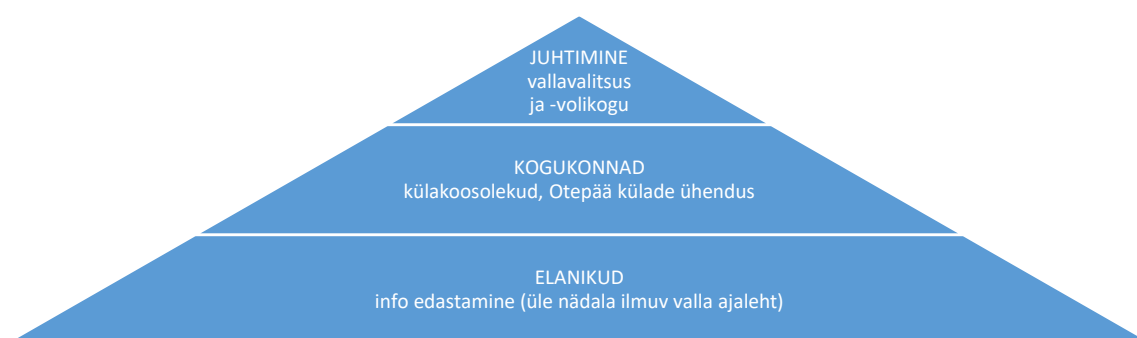
Alt üles lähenemine sai alguse, kui pärast haldusreformi usaldati kogukondade kaasamine kogukonna esindajatele, keda teised eestvedajad usaldasid protsessi juhtima.

MTÜ Vidrike Selts vaates toimib hästi ka kogukondade koostöö komisjon volikogu juures. Komisjonil on nõuandev roll ning see tegeleb külade rahastamise ja külavanemate statuudi küsimusega.

Kogukondade arendamise eestvedajaks sai Ivika Nõgel, kelle algatusel koostati kogukonnakomisjonis kogukondliku tegevuse toetamise määruse projekt. Kogukondliku arendustegevuse toetus on 500 eurot külavanemaga külale, 500 lisaeurot külamajaga külale ja lisaks kuni 250 eurot ürituse kohta poolaastas kõikidele küla seltsidele. Ülesehituselt on tegemist vähese bürokraatiaga projektitaotlusvoorudega. Igal aastal toetatakse umbes 15 kogukonda. Praeguseks on määrulesse lisatud koostöövõrgustiku tegevustoetus, mis võimaldab anda tegevustoetust ka Otepää Külade Ühendusele.

Otepää vallas on 2018. aastal uuendatud aleviku ja külavanema statuut, mida on sama alt üles lähenemise raames muudetud.

Lisaks pakub vald kogukondadele toetust mänguväljakute rajamise programmis ja osaleb LEADERi tegevusgrupis, mis tagab suure osaluse ja tugevad külad. 2020. aasta lõpus anti kogukondade toetamise teatepulk üle Otepää külade ühendusele.

Eeskujud ja toetajad

Otseseid eeskujusid ei ole vallal idee elluviimisel olnud. Kogukondade rahastamise mudeli kasutamisel võeti eeskuju Põlva vallalt.

Takistused ja tõrked

Peamine probleem on, et osa vallavalitsuse ametnikest ei ela Otepää vallas ega tunneta seega sügavuti valla probleeme. Samuti on probleem, et koosloome potentsiaal on KOVi vaates suuresti kasutamata. Abiks oleks, kui pakutaks riiklikult koosloome koolitust, mis on eraldi tellides pigem kulukas.

Valla arengukava koostamises ei olnud elanike osalus kuigi suur: elanikud on olnud passiivsed küsitlustele vastama. Samas praegu koostatavale kogukondliku tegevuse arengukava küsimustikule on Otepää Külade Ühendus saanud üle 250 vastuse. Seega suudab kodanikuühendus tagada märksa parema kommunikatsiooni, kui see oli valla arengukava puhul.

MTÜ Vidrike Selts vaates võiks riik soodustada seda, et igal KOVil oleks kasutusel oma kogukondade kaasamise mudel.

Tulevikuplaanid

Otepää vallas suurendaks kaasamisvõimalusi kogukonnaspetsialisti ametikoha loomine vallavalitsuse koosseisu või selle ülesande delegeerimine Otepää Külade Ühendusele. 2021. aastal on kavas Otepää külade ühendusega sõlmida kaheaastane leping tingimusel, et taotletakse rahalisi vahendeid juurde teistest rahastusallikatest.

MTÜ Vidrike Selts vaates on vaja tegutseda jätkusuutlikult ja luua koosloome tulemusena süsteem, millega jõuda iga kogukonnani.

Põlva vald

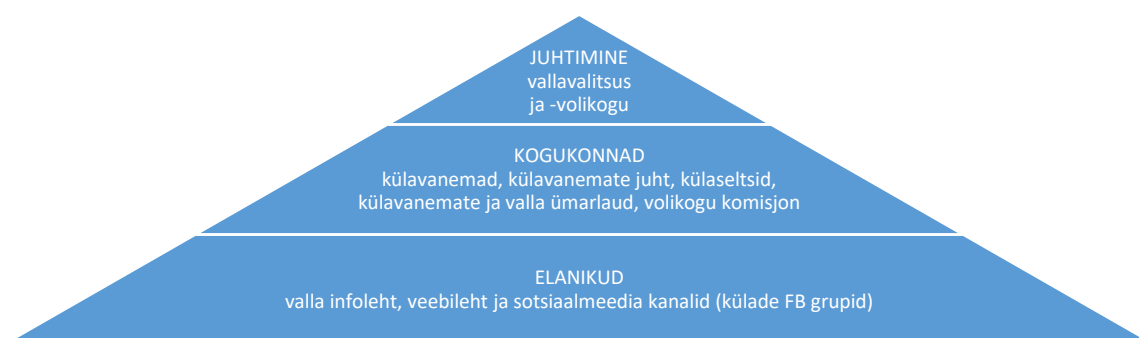
Intervjueeritavad: Annely Eesmaa (avalike suhete spetsialist), Eve Sock (kultuurispetsialist), Kaire Kalk (arenduse peaspetsialist), Maie Asur (Karilatsi küla külavanem, MTÜ Karilatsi Küla Selts)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

KOVi vaates on kohalike elanike kaasamisest rääkides märksõna alt üles lähenemine. Külavanematest on moodustatud külavanemate seltsing, kes teeb koostööd vallaametnike ja vallavalitsuse liikmetega enne, kui otsused jõuavad vallavolikokku. Igas suuremas külas on MTÜ, mis korraldab üritusi. Põlva vald annab kõikidele kogukondadele, kes taotlevad toetust ürituste korraldamiseks ja tegevustoetust vajaduste katmiseks. MTÜde tegevustoetus on väga noor: seda on antud viimased 2–3 aastat.

Pärast liitumist on mõnes külas veel valimata külavanem, kuid vallavalitsus pingutab selle nimel, et külades oleks külavanemad. Põlva vald rakendab juba teist aastat kaasavat eelarvet ning ka külakogukonnad saavad teha ettepanekuid, et arendada külaplatse, külakeskusi ja muud taristut.

MTÜ vaates kaasatakse kogukondi hästi külaliikumise toetamise ja vallaametnike toetava nõuandva tegevuse kaudu.

Eeskujud ja toetajad

KOVi vaates pole otsest ühest eeskuju olnud. Igal aastal käiakse „luuramas“ ja uusi ideid realiseeritakse katsetamise meetodil. Kord aastas valivad külavanemad endale juhi ja toimib ka külavanemate mentorite süsteem. Kaks korda aastas tehakse külavanematele õppereise, mida rahastatakse valla eelarvest.

Takistused ja tõrked

KOVi vaates pole olulisi takistusi ega tõrkeid kohalike elanike kaasamisel olnud. Kõige suurem väljakutse on inimeste puudus. Külavanemad väsivad, kuid mantlipärijaid on raske leida. Külavanemate ühised ümarlauad ja koosviibimised, kuhu kaasatakse ka valla ametnikke, aitavad motivatsiooni hoida.

MTÜ vaates otseseid takistusi ja tõrkeid pole ette tulnud. Keerulisemaks teeb olukorra kogukonna jagunemine kahe valla territooriumile.

Tulevikuplaanid

Konkreetsetest tulevikuplaanidest rääkides on plaanis panustada avatud valitsemise kokkuleppe koostamisse. Avatud valitsemise kokkulepe oleks laiapõhjaliste arutelude tulemusena koostatud dokument, mis kirjeldab võimalusi, kuidas olla kaasatud valla otsustusprotsessidesse. Samuti on kavas leida lisalahendusi, kuidas toetada noori peresid, kes sooviksid valda kodu rajada.

MTÜ vaates on plaanis jätkata kogukonnakeskuste väljaarendamisega, kasutades selleks valla projekti-ja tegevustoetust ning teisi toetusmeetmeid.

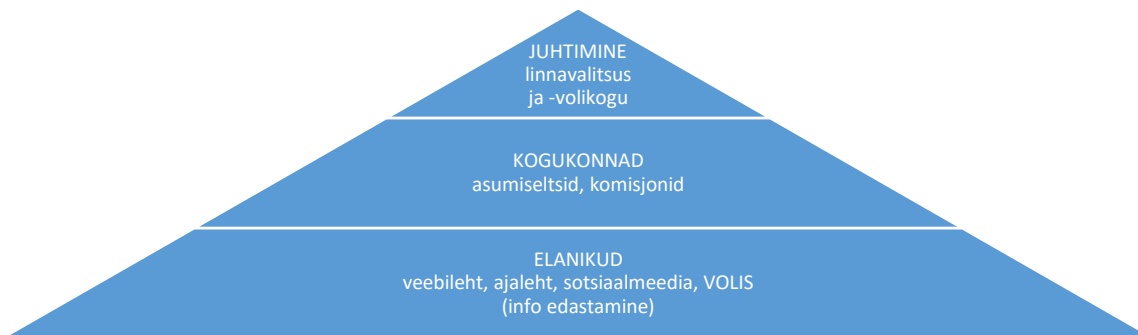
Tartu linn

Intervjueeritavad: Lilian Lukka (Tartu Linnavalitsuse avalike suhete osakonna kommunikatsioonijuht), Peep Mardiste (Tartu Supilinna Selts)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Tartu linnas kaasatakse kohalikke elanikke linnaosade avalike aruteludega, kutsutakse ühiskonnagruppe etappides kaasa mõtlema. Kohalike elanike kaasamine on oluline, sest tartlased ise pole ükskõiksed ja on huvitatud kaasarääkimisest. Samas lähtutakse kaasamisel õigusaktidest. Kaasamise kasuna nähakse Tartu linnas kogukonnatunde tekitamist. KOVi vaates on jõutud arusaamisele, et kaasamine on vajalik ja pikemas perspektiivis kasulik.

Tartu Supilinna Seltsi vaates kaasatakse hästi sotsiaalmeedia vahendusel. Supilinna Selts jõuab kahe sotsiaalmeedia grupi kaudu 4000 inimeseni. Supilinna Selts tajub, et Tartu linnas kaasatakse küll üksikutesse protsessidesse, ent terviklikus kaasamises on veel arenguruumi.

Eeskujud ja toetajad

Otsest ühte eeskuju pole kohalike elanike kaasamisel Tartu linnal olnud. Eeskuju on leitud Põhjamaade, eeskätt Soome kogemusest, samuti maailmast, näiteks Brasiiliast ja New Yorgist (kaasava eelarve mudelid). Eestist on eeskuju olnud Pärnu linn (ideede genereerimise häkaton).

Tartu Supilinna Seltsil pole kohaliku elu küsimustes kaasärääkimisel otseseid eeskujusid ega toetajaid.

Takistused ja tõrked

Olulisi takistusi ega tõrkeid pole kohalike elanike kaasamisel olnud. Kõige suurem väljakutse on inimestega suhtlemine. Näiteks osutus suureks väljakutseks Tartu ühistranspordi liinivõrgu ümberkorraldamine, millele oli alguses palju vastuseisu. KOVi vaates on elanikega parema kontakti saavutamiseks vaja häid suhtlemisoskusi. Tõrkeid esineb enamasti siis, kui tuleb tegeleda inimeste isikliku huvi ning üldise huvi ja/või hüve vahekorraga.

Tartu Supilinna Seltsi vaates tuleb takistusi ja tõrkeid ette. Näiteks muutis linnavalitsus ühepoolset teisi kaasamata kultuurisündmuste toetamise korda. Kogukond polnud sellega arvestanud. Varasema 5–10-protsendilise omafinantseeringu asemel tuli leida 30 protsenti, mis seltsi hinnangul polnud reaalne.

Tartu Supilinna Seltsi arvates puudub KOVil vabaühenduste toimimise kordade väljatöötamisel dialoog kogukondadega. Pigem rakendatakse põhimõtet „võta või jäta“.

Tulevikuplaanid

Tartu linn plaanib kohalike elanike kaasamist jätkata järjest paremal tasemel ja võtta kasutusele uusi kaasamise meetodeid, sest elanike nõudlikkus kasvab. KOVi vaates on vaja keskenduda elanike digitaalse kaasamise võimaluste loomisele, et kaasata protsesside võimalikult varajases staadiumis rohkem noori.

Tartu Supilinna Seltsi vaates on seltsi algne eesmärk saavutada linnaosamajad kaitstus ja elanike tihedam läbikäimine täidetud. Pikas plaanis pole seega võimatu, et seltsi fookus muutub või tegevus lõppeb.

Võru maakond

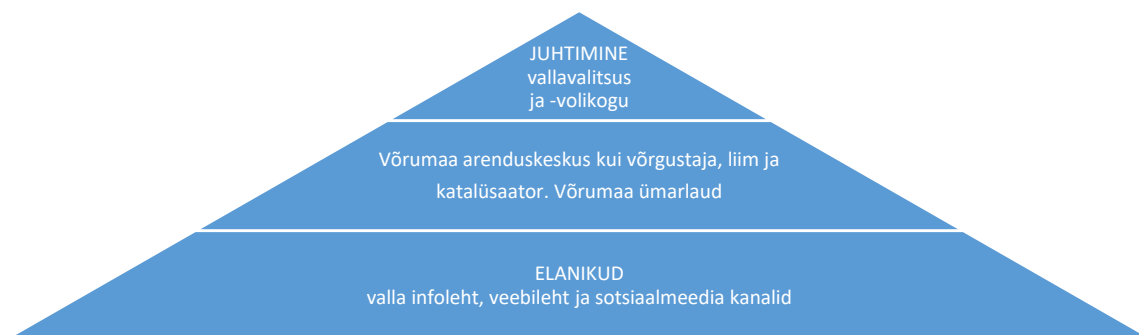
Intervjueeritav: Kadi Kangro (SA Võrumaa Arenduskeskus)

Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Võru maakonnas on viis valda. KOVid tegelevad kodanike kaasamisega, aga lisaks on maakonnaülestel teemadel ka arenduskeskuse ülesanne luua dialoogi, koguda kodanike sisendit jms.

Väikestes KOVides on pädevuse puudumise tõttu suuremaid arendusprojekte parem viia ellu SA Võrumaa Arenduskeskuse (VAK) kaudu, st maakondliku koostööna (maakonnas on ca 32 000 elanikku). Üritustest saab esile tuua loometalgud „Vunki mano!“, mis oli ühekordne eksperiment ja ei kujunenud regulaarseks ürituseks, temaatilised arengupäevad ja Heaolufoorumi. Pikem eesmärk ja unistus on, et loometalgute kaudu koostöö tekkimise toetamise kõrval oleks ka teisi võimalusi, kuidas olla pidevalt koostöö tekitaja.

Samuti on võimalik kasutada loometalgute virtuaalset versiooni, mis on loodud igapäevase koostöö soodustamiseks. Loometalgutel saavad teemasid tõstatada kõik elanikud, ettevõtted ja KOVid. Iga kahe kuu tagant toimub ülevõrumaaline heaoluümarlaud, millest võtavad osa vabaühendused, riigiasutused ja KOVid. Ümarlause eesmärk on sisendi kogumine, infovahetus ja maakonnaülestel teemadel püstitamine.

Eeskujud ja toetajad

VAKile on sotsiaalse innovatsiooni arendamisel olnud koostööpartneriks Tallinna Ülikool. Samuti tehakse koostööd Tartu Ülikooli ja Eesti Maaülikooli teadlastega. Ülikoolide ülesanne on olla kõrvalt vaatav neutraalne ekspert. Eeskujuna võetakse ka erasektori headest innovatsiooni otsimise näidetest. „Vunki mano!“ loometalgud sündisid ideest kohandada erasektoris kasutusel olev häkatonimeetod ühiskondlike teemade arendamise vajadustega.

Takistused ja tõrked

KOVi vaates on peamine takistus koosloome rakendamine praktikas ehk küsimus, kuidas kogukonna rohujuure tasandi idee koosloomes realiseerida. Samuti on küsimus, kuidas näha kõigi kasu koosloome ja kaasamise tulemustest.

Lisan siia ühe oma uurimistöö järeldused:

Is social innovation seen as the enabler for better future by local governments?

Conclusions:

- *SI is not strategic choice in local municipalities*
- *There some preconditions for supportive SI ecosystem in local level in Võru county*
- *Lack of understanding the concept of SI and methods and tool for supporting it*
- *Lack of evidence how SI enables for better future by local governments*
- *Context dependency - how to implement good practices?*

Tulevikuplaanid

Konkreetsetest tulevikuplaanidest rääkides on plaanis panustada kogukondade kaasamisse. Selleks on kavas viia ellu arendusprojekte, edendada mentorlust ning kasutada digivõimalusi kui kaasamise instrumente. Eesmärk on, et Võrumaa oleks sotsiaalse innovatsiooni lipulaev ja juhtpiirkond Eestis. See on ka maakonna arengustrateegias. 2022. aastal uuendamisele minevas maakonna arengustrateegias saab see ilmselt selgemini ja tugevamini esile toodud.

Elva vald

Intervjueeritavad: Marilyn Säde, Kertu Vuks (Elva Vallavalitsus), Marju Jõks (Kirepi Kogukond MTÜ)

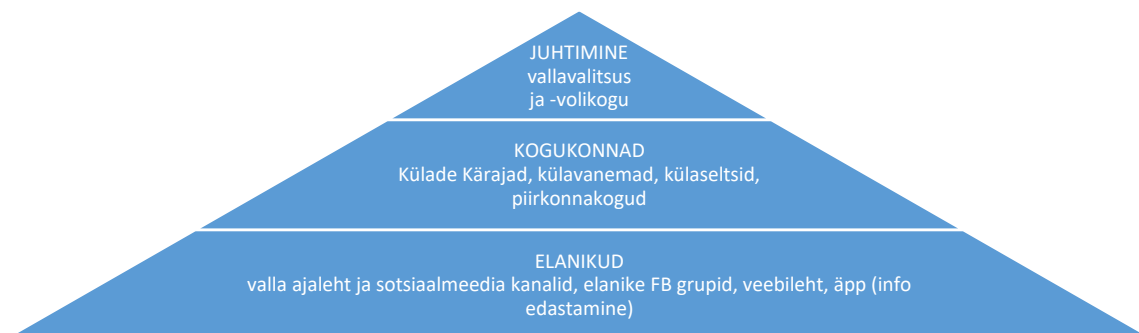
Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Valla elanikel on läbi nutirakenduse võimalus anda tagasisidet valla heakorra, ehituse, teede ja tänavate hoolduse, jäätmemajanduse, sotsiaaltoetuste- ja teenuste, ühistranspordi, meelelahutuse ja teiste pakutavate teenuste kohta. Samuti on nutirakenduse kaudu võimalik kõigil saada vallas toimuva kohta värsked uudised ja esitada küsimusi.

Noorsootöö ja sotsiaalvaldkonnas kasutatakse delegeerimist vabaühendustele. Heaks tavaks on saanud avalike konsultatsioonide korraldamine eelnõudele, mis mõjutavad inimeste igapäevaelu jms. Väljapanekute kestus on kaks nädalat, lisaks käsitletakse teemasid ja võetakse vastu ettepanekuid parandusteks avalike koosolekute, Külade Kärjate ja piirkonnakogude kohtumiste raames. Teavitamiseks, suhtlemiseks ja ettepanekute tegemiseks on eri kanalid: äpp, sotsiaalmeedia ja veebileht, lisaks ilmub tasuta kaks korda kuus valla infoleht.

Elva valla elanikele ja huvilistele on mõeldud otsustusprotsessidesse kaasamise edendamine. Näiteks toimus üldplaneeringu ideekorje interaktiivse veebikaardiga, mis võimaldab igal huvilisel kaardile märkides teha lihtsalt ja kiirelt ettepaneku valla olulisse ruumilist planeerimist mõjutavasse dokumenti.

Kirepi Kogukond MTÜ vaates ilmestab esmatasandi probleemide kaardistamist hästi küla arengukava koostamine, millele eelnes Kodukant Tartu asjakohane koolitus. Arengukava koostamise aruteludel osalesid ka need inimesed, kes muidu tavapäraselt ei osale. KOVi viiakse esmatasandi ettepanekud KOVi algatatud kaasavatel üritustel, aruteludel, kärejatel ja piirkonnakogudel, millest KOVi ametnikud ja spetsialistid võtavad osa. Üritusi kajastatakse peaaesjalikult vallalehes. Samuti saab esile tõsta üks ühele suhtlust KOVi ametnike ja spetsialistidega.

Eeskujud ja toetajad

Eeskujudest rääkides saab nimetada koostööd Põltsamaa valla (kaasamise hea tava), Järva valla (äpi idee), Tartu linna (kaasav eelarve, praktika, kommunikatsioon), Viljandi linna (visuaalne pildikeel) ja Pärnu linnavalitsusega (planeeringute teema).

Takistused ja tõrked

Olulisi takistusi ega tõrkeid pole kohalike elanike kaasamisel olnud. Kõige suurem väljakutse on inimeste juhtimine ja hoiakute muutmine ning suurema arvu inimeste, eriti noorte kaasamine. Külavanemad on esindatud traditsiooniliselt ainult Rõngu piirkonnas, aga esineb ka teisi piirkondi. Küla nimel esitatud arvamused ei pruugi alati kokku langeda küla arvamusega. Puudub süsteem, mis aitaks registreerida pöördumisi ja kirju ning tuua välja, mis järgus need pöördumised on KOVi jaoks. Tõrked ilmnevad pikemate küsitluste tegemisel äpi kaudu. Vallas on väiksemaid KOVe, kus ei ole tööl avalike suhete või kommunikatsioonijuhti, mis on sujuva kommunikatsiooni üldisemaks takistuseks. Sellise spetsialisti puudumine on pigem negatiivse mõjuga, aga ei pruugi olla.

Kirepi Kogukond MTÜ vaates pole otseseid takistusi tegevuses ette tulnud. Küll aga, vaatamata ürituste mitmekülgsele kajastamisele ja pikale ette reklaamimisele, on siiski väga väike osavõtt. Põhjus on inimeste väga suur hõivatus ja ajapuudus.

Tulevikuplaanid

KOVi vaates on vaja tegeleda varasemast rohkem organisatsiooni ja meeskonna arendamise ning väärtuspõhise juhtimisega. See omakorda aitab ka organisatsiooni kui tervikut muuta avatumaks ja kaasavamaks. Kõik valla töötajad – ametnikud – on valla maine saadikud.

Kirepi Kogukond MTÜ vaates tuleb tegutseda jätkusuutlikult. Suuremad ja pikemad eesmärgid puuduvad ja keskendutakse lühiajaliste eesmärkide elluviimisele.

Põhja-Sakala vald

Intervjueeritavad: Evelyn Härm (kultuurispetsialist), Romeo Mukk (Kuhjavere Küla Selts MTÜ)

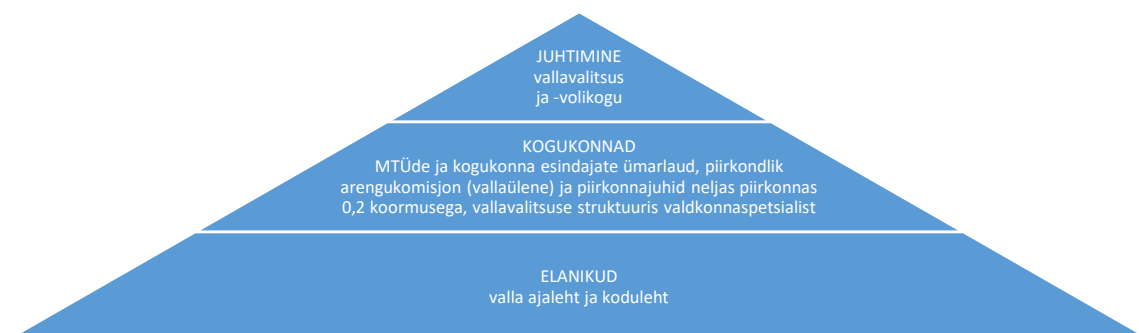
Miks ja kuidas kohalikke elanikke kaasatakse?

Põhja-Sakala vallas on Põhja-Sakala valla MTÜde ja kogukonna esindajate ümarlaud, kuhu kuuluvad valla MTÜde esindajad, külavanemad ja aktiivsed kogukondade eestvedajad. KOV näeb ümarlaua olulist rolli, sest seal saavad kogukonna esindajad oma muredega välja tulla. Samal ajal on KOVil võimalik ümarlaua anda edasi olulist infot. Püsivalt 20–30 osalejaga ümarlaua arutatakse eelnõusid, kogutakse kogukondade esindajate ettepanekuid ja kuulatakse muresid. Lisaks käivad infot jagamas eri valdkondade esindajad (Politsei, Päästeamet jne) ning räägitakse rahastuse taotlemise võimalustest.

Ümarlaud võttis pärast haldusreformi üle varem Suure-Jaani vallas toiminud MTÜde ja kogukonna esindajate ümarlaua. Ümarlaud kohtub iga teise kuu kolmandal kolmapäeval võimaluse korral eripiirkondades, mitte üksnes vallavalitsuse hoones. Viiruse leviku olukorras on kohtumised toimunud veebikeskkonnas.

Vald kasutab ka kaasavat eelarvet, et parandada kogukondade arusaama valla eelarvest ja selle kujunemisest, parandada kogukondade vahelist koostööd ning ellu viia mõni uus idee.

Piirkonnas on aastast 1998 toimiv külavanemate süsteem, kus kogukonnaliikmed edastavad probleemid külavanematele, kellelt need liiguvad MTÜde ümarlaua vahendusel edasi KOVini. Külavanemad valitakse Põhja-Sakala vallas Põhja-Sakala valla asulavanema statuudi alusel, mõnes paikkonnas toimetavad külavanemad väljakujunenud tavade alusel.

Eeskujud ja toetajad

Otsest eeskuju, kui välja arvata enne haldusreformi Suure-Jaani vallas toimunud formaat, Põhja-Sakala vallal ümarlaua elluviimiseks ei olnud. Ümarlaua ellukutsumisel ja korraldamisel on abiks olnud Viljandimaa Arenduskeskus ja Eesti Külaliikumine Kodukant.

Mõttekohana on tulevikuvõimalusena arutlusel olnud paikkonna esindajate kogu moodustamine ning eeskujuks on Rakvere vald, kus toimivad kogukonnakogud.

MTÜ Kuhjavere Küla Seltsi vaates on suureks eeskujuks olnud külavanem Romeo Mukk, kes peab külavanema ametit alates 1999. aastast ja on olnud ka sellest ajast aktiivne volikogu liige.

Takistused ja tõrked

Haldusreform tekitas olukorra, kus ühinemise alguses tuli üle elada n-ö käima lükkamise raskused. Ümarlaud ei käinud nii tihti koos, kui osalejad oleksid soovinud, ning piirkonniti oli mittetulundussektori suhtluse ja infovahetuse korraldamine väga erinev (mõnes piirkonnas puudus üldse). Valla esindajad näevad külavanemate puhul suundumust, et altpoolt on initsiatiivi pigem vähe ja külavanemaks ei soovita kuigi saada.

Kuhjavere Küla Seltsi MTÜ vaates on probleem külavanemate järelkasvuga. Põhja-Sakala vallas on külasid, alevikke ja aleveid kokku 72 ning statuudi järgi on valitud 11 külale kokku kuus külavanemat, lisaks on mõnel mõned mitteametlikud külavanemad. Uusi külavanemaid ühinenud piirkondades valitud pole. Külavanema ametlikku staatust ei peeta võib-olla uute tegutsejate seas nii oluliseks, see sõltub pigem traditsioonidest ja järjepidevusest. Kuna elu on kiire, on inimesed alati valmis panustama, kuid ei soovi päris seotust.

Tulevikuplaanid

Põhja-Sakala vallas on kavas koostada ja hakata ellu viima avatud valitsemise partnerluse tegevuskava nagu Elva vallas.

Põhja-Sakala vald jaguneb kaheksaks paikkonnaks, ning et iga kant saaks oma sõna sekka öelda, on soov rajada paikkonnavanemate süsteem, mis kataks kõik KOVi 70 küla, võttes eeskujuks Rakvere valla kogukonnakogude süsteemi.

MTÜ Kuhjavere Küla Seltsi vaates tuleb kindlasti jätkata kogukondadele oluliste ürituste elluviimisega.